

Brandhistorik i Kulbäcksliden

Foto: Skogshistoriskt bildarkiv, SLU

◀ Bränderna vid Kulbäcksliden följer samma mönster som i övriga landet vilket innebär att skogsbränderna ökade i omfattning och antal fram till mitten av 1800-talet när skogens ekonomiska värde ökade. Det har brunnit 23 gånger mellan den stora skogsbranden år 1694 och den sista branden år 1895. Orsakerna till bränderna var framförallt ett resultat av mänskliga aktiviteter som betesbränning och att eld spreds av misstag.

Hyggesbränning på Kulbäckslidens försökspark 1929.

Brandhistoriken i Kulbäckslidenområdet undersöktes av Professor Lars Tirén som var vetenskaplig ledare vid Kulbäckslidens försökspark under början av 1900-talet. Åldern på träden och hur skogen växte avslöjade att det hade brunnit. Genom att leta reda på brandskadade träd som hade brandljud kunde Tirén datera bränderna och jämföra med skriftliga källor.

Brandpräglad skog vid Kulbäcksliden

Lars Tirén undersökte brandhistoriken i området under 1900-talets första hälft. Tirén beskriver skogen som gammal granskog med mycket hänglavar blandat med dominerande gamla och grova tallar. På vissa områden växte det gamla tallar med spår efter brand omgivna med ung skog av björk, tall och gran.

Bränderna skapade dynamik i skogslandskapet och områden med olika brandhistorik skiljde sig åt. Ibland var det en blandning av yngre tallskog och gamla grova så kallade överståndare, ibland var skogen mer blandad med olika trädslag som tall, björk och gran och vissa områden som hade brunnit sällan dominerades av äldre granskog. Tirén inventerade skogen och markerade ut träd med brandljud på en karta. Han var en av de första som ritade en karta över brandhistoriken i ett landskap.

Foto: Skogshistoriskt bildarkiv, SLU

▲ Föryngringsgrupp efter skogseld, trakt 13, Kulbäckslidens försökspark.

Bränder vid Kulbäcksliden före 1600-talet

Strax utanför Kulbäckslidenområdet har man hittat träd med brandljud som daterats till år 1510 och samma brand ska troligen fortsatt in i Kulbäckslidens försökspark. Lars Tirén menade att trädens unga ålder vid skogsbränderna år 1619 och år 1694 är tecken på en brand även på 1570-talet. 1641 och 1667 har det också brunnit inom studieområdet.

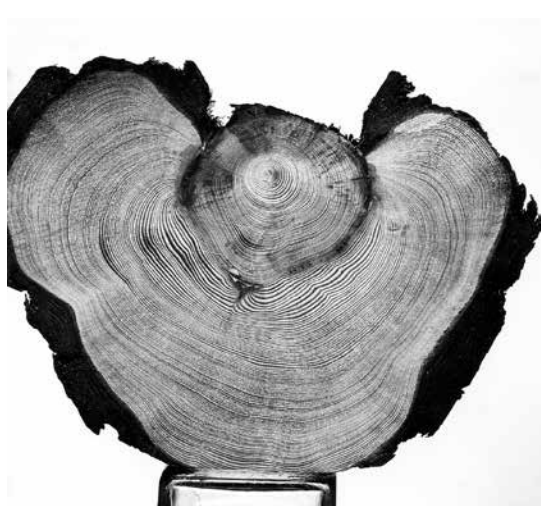

Foto: Skogshistoriskt bildarkiv, SLU

▲ Lars Tirén räknade trädens årsringar för att kunna datera skogsbränderna i Kulbäckslidens försökspark. Området där trädet inte fortsatt växa kallas för brandljud och bildas efter trädet skadats av en brand.

Den stora branden år 1694

Dendrokronologiska undersökningar har visat att det var en stor skogsbrand mellan Kulbäcken och Umeälven år 1694. Eftersom många träd hade brandljud efter skogsbranden har det även gått att beräkna ytan som brann. Branden var ungefär 6 500 ha stor och brann även över våtmark vilket antyder att branden var kraftig (jämför med Salabranden år 2014 som omfattade 13 800 ha). I Karl XI:s anteckningar från år 1694 nämns ingen skogsbrand. Eftersom Karl XI passerade Umeå den 9 och 23 juni måste den stora branden startat kort efter det.

Brandhistorik vid Kulbäcksliden mellan 1694-1895

Skogsbränderna ökade när nybyggarna kom till området. Det blev helt enkelt fler människor och mer aktiviteter som kunde orsaka bränder. Även fast det brann oftare blev bränderna inte lika stora som tidigare. Efter den stora branden år 1694 och innan branden år 1887 hade det brunnit 22 gånger. År 2016 kompletterades brandhistoriken i Kulbäcksliden med brandåret 1895. Enligt Lars Tirén ska sista branden varit år 1887 men en grupp studenter från Sveriges

Lantbruksuniversitet hittade ett träd med brandljud nära Flakastugan som Tirén hade missat, som nu är den sista dokumenterade branden. Skogsbränderna minskade i hela landet efter mitten på 1800-talet som en följd av att skogens ekonomiska värde ökade. Brandbekämpningen blev effektivare och bränderna släcktes snabbare tack vare att kommunikationerna blev bättre i skogen.

Orsakerna till bränderna vid Kulbäcksliden

Genom att Lars Tirén daterade bränderna med dendrokronologi och analyserade skriftliga källor och kartor gick det att ta reda på vad som orsakade bränderna i Kulbäcksliden. De flesta bränderna hade skapats av människor som hade rört sig i området.

- Svedjebruk började användas efter medeltiden i Sverige och innebar att skogen brändes för att röja eller för att förbättra bete och odling. Efter att skogen brunnit ökade tillgången av näringsämnen för grödor som odlades i marken. Svedjebruk ska ha varit en vanlig orsak till bränder i landet men slutade användas vid Kulbäcksliden redan under tidigt 1800-tal.
- Från Degerfors socken (bytte 1971 namn till Vindelns kommun) finns äldre texter om skogsbränder som orsakade konflikter mellan nybyggare och samer. När nybyggare brände markerna av olika anledningar försvann även renlaven. Eftersom renarnas föda förstördes kunde samerna inte vara kvar i området.
- Vid Storkåtatjärn och Degeröskiftet finns spår från skogseldar intill det som förut var slätterängar, vilket tyder på mänsklig verksamhet. Skogsbränderna är daterade till 1785, 1786, 1795 och 1827. På och intill Degerömyren där det tidigare har funnits många hölador, har många små bränder startats. Bränderna

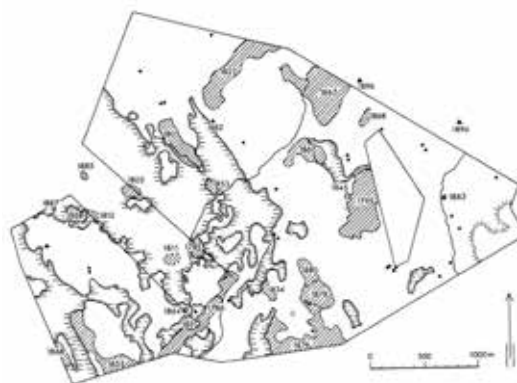

Bild: Lars Tirén

▲ Identifierade skogsbränder på Kulbäckslidens försökspark efter år 1694. Tjärdalar och kolbottnar är markerade på kartan.

har daterats till 1811, 1812, 1820, 1851, 1864, 1885 och 1887.

- Getare som vallade boskap brukade elda för att hålla myggen borta och ibland spred sig elden vidare. Getarbrännor kan spåras till bränderna 1805, 1853 och 1868, varav 1868 års brand enligt berättelser ska ha orsakat den ”brända holmen” norr om Kåtaåsen.
- Brandskadat virke såldes billigare och därför ska det ha funnits fall där bränderna anlagts av personerna som sedan köpte virket. De som anlagt bränderna och inte blev upptäckta kunde även få lön för att avverka träden. Skogsbranden år 1876 ska enligt jägmästaren G.O. Söderhjelm blivit anlagd. Söderhjelm vägrade sälja virke från två senare bränder 1878 och 1880 eftersom han misstänkte samma personer för att ha anlagt bränderna.
- Tjärbränning och pottaskebränning pågick under 1800-talet och var även det en vanlig orsak till

bränder. Lars Tirén hittade två träd med inristade initialer och årtal IFIB 1841 och OJM 58. I närheten hade skogsbränder efter pottaskebränning daterats till exakt samma år som inristningarna. Pottaskebränder som spridit sig kunde bero på att elden inte hade övervakats noggrant och några av bränderna har daterats till 1867, 1868 och 1845.

Brandskadat virke såldes billigare och därför ska det ha funnits fall där bränderna anlagts av personerna som sedan köpte virket.

REFERENSER /

- Engman, Anders; Forsberg, Isak; Lundsten, Joakim; Larson, Johannes & Näslund, Rickard. 2016. *Trees revealing history: Forest structure and age of trees at Kulbäcksliden*. Umeå: Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Lundin, Cecilia. 1999. *Svedjebruket i Sverige – en nödvändighet för människans födotillgång. Skogshistorisk essä*. Umeå: Sveriges Lantbruksuniversitet/Institutionen för skoglig vegetationsekologi, Institutionen för skogsskötsel.
- Rautio, Anna-Maria and Östlund, Lars. 2012. *Development of a Swedish boke trail network in the early twentieth century. The Journal Of Transport History, Volume 33, No1 (June 2012)*. Manchester University Press.
- Tirén, Lars. 1937. *Skogshistoriska studier i trakten av Degerfors i Västerbotten*. Stockholm: Föregångare till SLU, Statens Skogsförsöksanstalt, Sveriges lantbruksuniversitet. *Meddelanden från Statens skogsförsöksanstalt*; 30:2.
- Östlund, Lars & Roturier, Samuel. 2011. *Forestry historical studies in the province of Västerbotten, Northern Sweden: a review of Lars Tirén (1937)*, *Scandinavian Journal of Forest Research*, 26:510, 91-99.

visa skogen

PINUS – projekt innovativa upplevelser i brukad skog – handlar om att föra samman besöksnäring, skogsnäring och skoglig akademi för att skapa turistic möjligheter i brukad skog. PINUS pågår från augusti 2016 till november 2019. Skogsmuseet i Lycksele är projektägare.

REGION
VÄSTERBOTTEN

